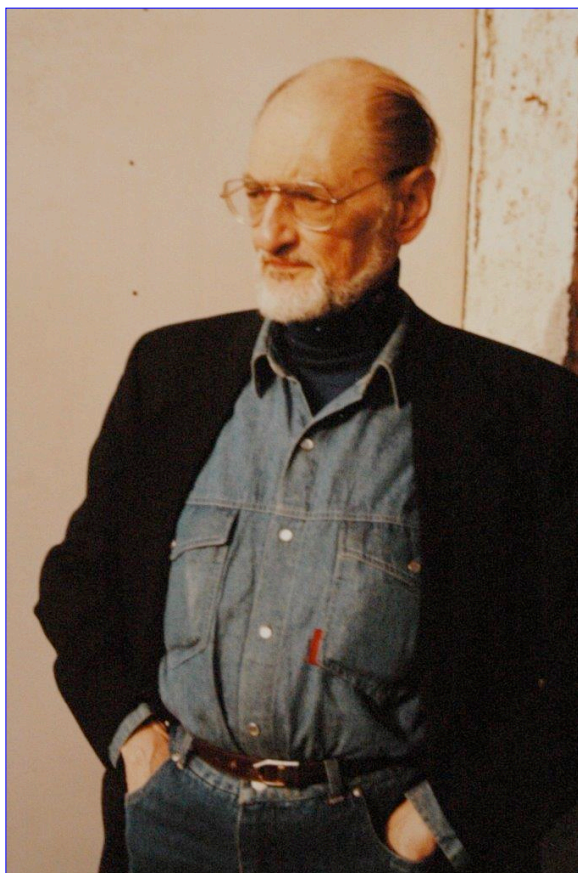

Daniel Simon

De archipels van Alain Germoz

vertaling: Guy Commerman

Alain Germoz:

"Je n'écris pas pour qu'on partage mes opinions."

"Toute homme n'est qu'une hypothèse."

Graag schrijf ik over Alain Germoz, een overleden vriend, uitgever, kameraadschappelijk bestrijder van de ordinaire domheid en meedogenloze commentator van de hedendaagse literatuur. Het is tevens een gezonde oefening om zich te herinneren dat een leven in een oeuvre vervat zit en niet in de verschijning of de gedragingen van een auteur. Alain publiceerde niet zoveel. Hij was eerder actief in de weer voor anderen, open, aandachtig, ironisch en discreet. Hij omheinde zijn universum, zijn levenswandel, zijn werk, zijn poezen, zijn vrienden verspreid over de archipels, zijn glimlachend gefoeter (vaak opgesmukt met een glaasje witte wijn en een amicaal gesprek) bestemd voor de Volkstam der Geletterden en zijn nooit aflatende pogingen om de afbakening tussen de literaire genres uit te dagen. Germoz, een non-conformist? Ongetwijfeld in de keuze van zijn onderwerpen en zijn internationale samenwerking in het kader van zijn tijdschrift, *Cahier de littérature Archipel* (26 nummers van 1992 tot 2009). Hij stond open voor beroemdheden, ongekende en bescheiden auteurs. Hij was ook non-conformist in de keuze van zijn schrijftaal. Deze Belgische Antwerpenaar, internationale Vlaming, schijft in het Frans en hij negeert alzo de territoriale vanzelfsprekenheid om in het Nederlands te schrijven. Het is nochtans een taal die hij koestert (hij praat smeugig 'plat' Antwerps) en hij kon de Nederlandse dichters voorlezen op een emotionele manier waarvan je tranen in de ogen kreeg. Vaak werd hij bekritiseerd, jazelfs bespot voor deze keuze. Het liet hem niet onberoerd, maar hij eiste het gebruik van het Frans op als familiale, culturele erfenis. Hij beschouwde zich als tijdelijke gebruiker van wat Pessoa beschouwde als "*Mijn land is mijn taal*". Deze vermengingen zijn de binnenwegen die de mensen nemen om zich in de muil van de wolf, de domheid of de wreedheid te werpen. Germoz trachtte alles en iedereen te slim af te zijn. Hij was ook non-conformist in de keuze van zijn thema's en titels: *Le fou rire de la Joconde*, *Le Carré de l'Hypoténuse*, *Le Contraire de la Chose*, *L'Ombre et le Masque*, *La sandale d'Empédocle...*

Alles is voorwendsel om ons de voorgewende zekerheden van de kunstgeschiedenis, de deugdzame stellingnames van een groot deel van de Geletterden aan het wankelen te brengen. In de blog van de Stichting "Ça ira" leest men naar aanleiding van het verschijnen van *Le Contraire de la Chose*: "Germoz is inderdaad de auteur van (Bachelard zou het echter de 'maker' noemen) schijnbaar korte teksten, die echter talloze en verscheiden vertakkingen omspannen die een aandachtige en gewetensvolle benadering verdienen, die te vaak werd ontkend. Zijn werk kenmerkt zich door de wil zich als persoonlijkheid weg te cijferen.

*Ik ben
Een mogelijkheid
Voor zware arbeid
Op de eindeloze wegen
Van een grenzeloze luiheid*

*Ik ben
Een illusie
Die met de leeftijd
Meer vorm krijgt*

*Ik ben gesneden
Uit het hout dat de tijd aanvreet
Met de koppigheid
Van een paalworm*

*Ik ben
Onvolmaakter dan de aanvoegende wijs
En ik kapseis graag
Tussen twee bezwerende woorden*

*Ik ben
Van alle tijden
En vol middeleeuwse razernij
Tegen een Moeder Kerk
Die de katten vervolgde*

*Ik ben een grote Assisenpleiter
Wiens talent weergalmt
In een godvruchtige stilte
Tussen de muren van zijn kamer*

*Ik ben
Ik ben ik ben ik ben
Tegen wil en dank ben ik
Ik besta dus want ik ben*

De thema's, de onderwerpen, de obsessies van Germoz getuigen van de zachte wreedheid die de spotter koesterde als oefening in publieke en persoonlijke gezondheid. Zijn schrijfstijl lijkt getemperd klassiek... Het lemme treft echter het contrapunt, niet als frontale aanval, maar met de

kracht van de aparte blik en visie en niet met opruiende taal.

Ghislain Cotton commentariede in *Le Carnet et les Instants* het oeuvre van Germoz n.a.v. het verschijnen van *Le fou rire de la Joconde* met zijn non-conformistische dimensie als volgt: "Is dit boek een bedrog, een verlokking? De voortdurend opduikende, dubbele bodems geven aan Alain Germoz de gelegenheid voor groteske betwistingen zowel over kunst als over de menselijke gedragingen die ze opwekt. Overwegingen beladen met intelligentie, oneerbiedigheid en geslepenheid, die het ectoplasma van de genaamde Mona Lisa aan alle mogelijke interpretaties blootstelt (...). Zelfs indien de auteur een onderdrukte schaterlach verbergt ten aanzien van de vermoedens die hij opwekt of een fundamentele en creatieve twijfel die hij in alle omstandigheden en commentaren voedt, hij blijft als enig credo de vrijheid van mening hanteren."

Het non-conformisme van Germoz blijkt ook uit zijn verhouding met zijn geboortestad Antwerpen. In een gesprek hierover vroeg ik hem naar de plaats van Antwerpen in zijn oeuvre. Hij antwoordde zonder enige twijfel: "Noch in gedichten, noch in proza komt Antwerpen als dusdanig voor. Zelfs niet onrechtstreeks. Maar als je me daarentegen vraagt naar mijn verhouding met de stad, ben ik telkens in de ban van mijn jeugdherinneringen die enerzijds zeer aangenaam zijn en anderzijds een bittere nasmaak van de Duitse bezetting achterlaten. Tegenwoordig verandert de stad zienderogen door de groots opgevatte werken die men in allerijl uitvoert. Ik word dus geplaagd door gemengde gevoelens, die zich voeden met liefde en haat à la Strindberg. De verwoestingen die deze stad gedurende mijn leven hebben getroffen, zijn ontelbaar en vooral te wijten aan de onroerendgoedsector en financiële en politieke beslissingen zonder algehele visie. Kortom zonder de visionaire verantwoording van iemand als Haussmann.

Gelukkig is er nog de Schelde en als '*dinosaure scaldien*' weet ik dat ik onmogelijk kan leven in een stad zonder een stroom. Ik moet hem zelfs niet zien om dat te weten." (2011).

Een schrijver beweegt zich meestal in het spanningsveld tussen het respect voor de taalregels en de overschrijding ervan. Dat doet hij door te schrijven. Deze sprong uit het veld van de gemeenschappelijke taal hoeft niet te gebeuren door het miskennen van de regels, maar meestal door ze te omzeilen en ze in doodlopende steegjes te dwingen.

Het is van de verglijdingen en omwegen dat de schrijver gebruik maakt. Een handelsmerk van Alain Germoz. Verstoring van het evenwicht was zijn

inspiratiebron. De schrijver snoeit in de langdradigheid van de taal. Hij gebruikt ze alsof hij aan een steen kapt om de kern van haar gevoelige materie bloot te leggen. De ontdekkers van nieuwe taalmechanismen, de dichters, geven aan de gemeenschappelijke taal haar explosieve deugzaamheid terug.

Alain Germoz eigent zich de rol van dubbelspion toe. Hij liet het aan de zorg van zijn vrienden over om na zijn dood het intrigerende boek *La Tueuse professionnelle / De Beroepsmoordenares* te publiceren. De roman is tevens een bron van vragen omtrent de kunst en haar verhouding tot de realiteit. Germoz houdt ons aan het lijntje door diverse genres te vermengen en evenveel valse pistes van de gelegheidsmoraal in kaart te brengen. ■

Citaten die hart en leven van Alain Germoz opfleurd en die hij voorstelde om op zijn doodsprent te vermelden:

- Het onmogelijke betrachten (Remy de Gourmont).
- Laat me oordelen over wat me helpt om te leven (Paul Éluard).
- Literatuur is een verdediging tegen de beledigingen van het leven (Cesare Pavese).
- De supreme goede smaak is het misprijzen voor de publieke opinie (Charles Dumercy).
- Waar de vrijheid zwerft, daar is mijn vaderland (Benjamin Franklin).
- Er is een lang leven nodig om de gevolgen van de opvoeding te boven te komen (Jan Greshoff).
- Een schrijver heeft de plicht om onbeschaamd te zijn (Éric Orsena).
- Ik ben verliefd op de luiheid (Peter Sloterdijk).
- Alles wat we denken en schijnen te zijn is een droom in een droom (Edgar Allan Poe).
- Drink wijn !! (Omar Khayyam).

De lunatieker

(niet eerder gepubliceerde tekst uit het intiem journaal van Alain Germoz toen hij in 2013 in het ziekenhuis werd opgenomen na een ongelukkige val)

1.

Het gebeurde in Amberesk, een belangrijke havenstad, voor haar uitbreiding naar de andere oever belemmerd door een brede stroom zonder brug. Ik ken geen enkele andere stad, zelfs veel kleinschaliger, waar men tunnels verkiest. Gebrek aan visie of rattenmentaliteit? Ach! Van de vele verkeersborden is er eentje dat me altijd aan het dromen zette en dat men meestal aan de ingang van ziekenhuizen aantreft en waarop het woord STILTE prijkt. Hoe kan men sinds het verbod op claxoneren het geluid van het verkeer temperen? No lo se. Als verantwoording dan maar de ingang van het ziekenhuis kiezen. Een van mijn vrienden, de Vlaamse schrijver Maurice Gilliams, was gehuwd

met een verpleegster van wie de zachte stem haar woorden deden ritselen tussen de strandkeien. Zij was de veruiterlijking van deze STILTE, gouden regel voor een beroep dat de patiënten respecteert. In goede gezondheid, maar behoorlijk gehandicapt als gevolg van een ongelukkige val werd ik vervoerd naar de afdeling "Geriatric" en vanop een brancard op het bed gekieperd. Toen hoorde ik het meest verstorende stemmenlawaai ooit. Het waren de verpleegsters en hun manier om onder elkaar te communiceren en tegen een patiënt uit te varen. Was het een slechte gewoonte opgedaan door de omgang met zieken die gezien hun leeftijd met een grotere doofheid kampten? Ik wou het wel geloven, maar eenmaal 19 uur voorbij, "*l'heure du dodo*", zou een zekere vermindering van de activiteiten het ophouden van de herrie veronderstellen. En waarom zouden verpleegsters niet het recht hebben op enige ontspanning, geroddel, schaterlachen en toch tegelijk de toon en de intensiteit van het rumoer volhouden? Verwaarloosbaar detail? Maak ik misschien veel heisa voor niets, boots ik hen na die ik zelf aan de kaak stel? Men kan het me verwijten, ware het niet dat ik naar het ziekenhuis was gebracht om me op de been te helpen en niet om me elke dag een voetje te lichten. Zeven slapeloze nachten, zeven dagen zonder honger en het gratis spektakel van een buurman zonder zittend gat, die om de haverklap zijn habitat verlaat, zich meester maakt van mijn ruimte, luidruchtig de rochels van zijn pneumonie over mijn ontbijt uitstrooit, zich neerzet op mijn bed, zijn vingers laat grabbelen tussen mijn persoonloze bezittingen, zijn nachtelijke dwaaltochten inzet en uiteindelijk in zijn nest belandt en dan alle denkbare manoeuvres begint in te oefenen. Het bed stijgt, het daalt, stijgt en daalt weerom, tot het hem verveelt en hij de mogelijkheden van het lichtknopje ontdekt, zodat een bezeten spelletje licht en donker wordt ingezet. Na een half uur vermoed je dat hij slapensklaar is. Maar de mislukte plaspot is geenszins uitgeput. Hij vindt op zijn nachtafeltje voldoende materiaal om een luidruchtige manipulatie van de ontdekte voorwerpen op te starten: een glas, een fles en andere spullen die bij het minste aanraken voldoende geluid produceren. Ha, een moment van stilte. Enkele hoopvolle minuten. En alles herbegint... Uit vermoeidheid slaapt men uiteindelijk toch in. Tussen 4 en 5 uur 's morgens overvalt een commando, met lichtende toorts in de hand, mijn kamer en maakt me wakker om na te gaan of ik nog slaap. Enkele uren later komt de machinerie op gang en twee verpleegsters komen de wakkere man verder wakker maken en stellen zich voor met een charmante welkomstglimlach. Vanaf het ogenblik dat ik een vraag stel, vallen de maskers af. Ik was de opvallende zieke.

2.

Iemand door een ongeval getroffen, maar in perfecte gezondheid, die de plaats inneemt van een zieke is ongepast.

Toen Dr. Schtroumpféi zich over mij heen boog, dacht ik een blijk van sympathie te ontwaren. Zijn gezicht was vriendelijk en glimlachend, maar bleek echter een maanlandschap dat paradoxaal genoeg elke expressie miste. Hij vroeg me de lijst van de door mijn geneesheer voorgeschreven geneesmiddelen. Eerste daad: ze afschaffen en vervangen door een veel kleinere dosis die overeenkwam met zijn keuze - én zijn autoriteit. Zijn streefdoel: verminderen. Daar ik niet wist waardoor hij hetgeen hij verwierp wou vervangen, zou ik daarmee toch wel kunnen leven, maar hij had het ook op mijn slaappillen gemunt. Een formule die haar deugdelijkheid had bewezen, willen veranderen, maakt me altijd achterdochtig. Dat liet ik hem weten. Dr. Schtroumpféi hield vol: de helft en niks meer. Eerste slapeloze nacht. Hij behield de vermindering. Weerom een slapeloze nacht. Dit was een oorlogsverklaring.

Ik vernam dat de geleerde dokter een theorie voorhield en dat men die niet in twijfel mocht trekken. Hij besliste. Elke patiënt moest zich plooiën naar zijn theorie en er het zinvolle van bevestigen. In de geriatrie is de weerstand zwakjes en gewoonlijk door andere redenen ingegeven waarbij de seniliteit ongetwijfeld een der oorzaken was. Tegen de seniliteit had de lunatieker vrij spel. Toen mijn weerstand zienderogen minderde, opteerde ik voor de confrontatie vooraleer al mijn krachten te verliezen. Want het gebeurde dat ik vooral 's nachts hallucineerde.

De strijd zou ongelijk zijn, maar ik beschikte over een wapen (dat iedereen bezit, maar door onwetendheid niet gebruikt): het zesde zintuig. Ik startte het gevecht eerst rustig met de verpleegsters. Hun antwoord: "Wij eerbiedigen de regels van de hygiëne. Uw gezondheid hangt ervan af."

In twee replieken is alles gezegd. Eén verpleegster begreep het. Ze bezorgde me een teil met warm water en zeep en een washandje en de vrijheid om me naar eigen goeddunken te wassen. De anderen speelden mee om zich aan de corvee te onttrekken. Ze vonden het echter doodnormaal om mijn pantoffels, bezoedeld met alle micro-organismen van de vloer op mijn lakens te deponeren. Lakens die ze zouden optrekken tot aan mijn aangezicht. Een hygiënische ongepastheid in alle eer en geweten uitgeoefend - een door het onderbewustzijn meest verspreide manieren van doen.

3.

Een specialiteit van de geriatrie is om je om de haverklap als een kleuter op het einde van zijn loopbaan te behandelen, als een afgedragen pantoffel, een gepensioneerde afgetakelde, een overvloedige ontpluimde. Het systeem vormt de infrastructuur die aan Dr. Schtroumpféi de beste waarborg verschaft om zijn theorieën toe te passen. Ik merkte op dat het een dwaasheid was uit medisch oogpunt, erger nog, dat men ernstig zondigde tegen de essentie van elke wetenschappelijke opvatting. Ik herinnerde me dat de Britten gelijk hebben als ze beweren dat bij een bewezen feit zelfs een Lord Mayor geen poot heeft om op te staan. In het departement geriatrie was ik dus een feit, een geval. Mijn lange levensduur is het resultaat van een gevecht vanaf mijn jeugd, meestal tegen hygiëneregels. Ik deed het tegengestelde van wat zij die weten wat goed is voor de gezondheid me aanbevelen... de voedingsdeskundigen, de diëtisten en andere specialisten. Ik bereikte vrij vlug mijn doel: het ontwikkelen van mijn immuunsysteem. Het is een kwitantie voor het verwijzen naar de vuilnisbak van de hygiëne en alle precepten om langer te leven in volle fitheid. De vrienden van mijn generatie zijn sinds lang verdwenen, slachtoffer van alle valse ideeën die men in hun hoofd heeft gehamerd. Daar ik de symptomen van de kwalen die hen neerhaalde, kende, wist ik dat hun ziekten ook mij kunnen overvallen. Maar ik slaagde erin om het ontkiemen te voorkomen. Dankzij de duurzaamheid van mijn immuunsysteem en de kracht van mijn zesde zintuig. Het was nutteloos om trachten uit te leggen wat door iets te weigeren het gevecht tegen de Tijd kan worden gewonnen. Het was nutteloos om uit te leggen hoe een schrander gebruik van het zesde zintuig me een levensduur waarborgde die de theorieën van een dokter ontsnapt uit een toneelstuk van Molière op een hoopje keerde. Zou dit diensthoofd zich niet beter zorgen maken over het trapeziumvormige uitzicht van een belangrijk deel van zijn troepen, getroffen door een vreemdsoortige billenaanwas?

Ik verliet vroegtijdig het ziekenhuis om mijn verzwakt lichaam op te kalfateren en om eventuele, onherstelbare achteruitgang te voorkomen. Morgen kan ik de pijp uitgaan. Het zal te laat zijn om te beweren dat ik me vergist heb. Het is de uitsluitend persoonlijke les over een ogenblik dat zijn plaats in mijn intiem dagboek opeist. Ik heb helemaal geen lessen te geven. Eén vaststelling: "Je me voyais voillier, et me voilà duc-d'Albe fouetté par le vent du large." ■